

SRUBOVÝ DŮM V ZELENÁŘSKÉ ULICI VE ZNOJMĚ

DAGMAR ČERNOUŠKOVÁ, PAVEL BORSKÝ

Řadový dům čp. 15 v Zelenářské ulici ve Znojmě se nachází při důležité spojnici někdejšího dolního tržiště s bývalým zeměpanským hradem, v těsném sousedství předlokačního sídlištního okrsku kolem kostela sv. Mikuláše.¹⁾ V pramenech²⁾ se tento dům poprvé objevuje v roce 1715, kdy jej Karel Josef Mykusch, měšťan a radní v Jihlavě, s manželkou Marií Terezií prodávají řezníku Matěji Achingerovi.³⁾ Dům je tehdy nazýván „Zillichovský“.⁴⁾ Matěj Achinger brzy zemřel a vdova po něm Rozina dům v roce 1724 předala svému zeti Řehoři Gallauseckovi, hostinskému u Černého lva.⁵⁾ Po jeho smrti byl poručníky jeho sirotků dům v dražbě prodán roku 1730 povoznici Alžbětě Watzlichové.⁶⁾ Ta jej nejpozději roku 1745 prodala manželům Janu a Eleonoře Kietreiberovým. Po smrti Jana (před rokem 1754) přešel dům na Eleonoru. Z jejího vlastnictví však pro nezaplacení dluhu přešel dům roku 1764 do majetku Antonína Galluschka,⁷⁾ který jej hned následujícího roku prodal ševci Josefu Rotterovi.⁸⁾ Po smrti Josefa Rottera v roce 1801 prodaly dům jeho dcery Kateřina (provdaná Pokorná), Anna a Terezie Rotterovy ševci Ignáci Liemarovi, jakožto svému nevlastnímu otci.⁹⁾ Po smrti Ignáce Liemara (též Limayera) zdědila dům roku 1825 jeho druhá manželka Barbora¹⁰⁾ a po ní dědictvím dům roku 1834 připadl Anně Jungové, provdané Henisové,¹¹⁾ která jej obratem prodala Janu a Františku Czechovým. Po smrti manžela v roce 1861 zdědila Františka Czechová celý dům. Roku 1875 jej prodala Josefu a Aloisii Neswedovým.¹²⁾ O dalších majitelích již záznamy

Obr. 1: Znojmo, hlavní uliční průčelí objektu v Zelenářské ulici čp. 15. (Foto autoři.)

v pozemkových knihách chybějí, ale z dochovaných plánů dílčích stavebních úprav vyplývá, že roku 1898 byl jeho majitelem zvěrolékař Josef Schroll.¹³⁾ Plán z března 1898 se týká úpravy zrcadla ve schodišťovém prostoru, plán z června téhož roku se vztahuje k výměně krovu nad hlavní, uliční částí objektu.¹⁴⁾ Rod Josefa Schrolla dům držel přinejmenším po tři desetiletí, protože se toto jméno vyskytuje i na dalších plánech dílčích stavebních úprav, prováděných v objektu v letech 1903, 1928-1929 a 1933.¹⁵⁾

POPIS NÁLEZOVÉ SITUACE

Stavební vývoj domu zhodnotil při zahájení stavebních úprav v roce 1989 J. O. Eliáš.¹⁶⁾ Hloubkový průzkum, provedený po sejmutí omítek v interiéru v roce 1995, poznatky o stavebním vývoji domu podstatně rozšířil. Současně bylo také provedeno dendrochronologické datování.

Jednopatrový objekt v jižní části řadové zástavby v ulici Zelenářské (obr. 1) je dispozičně řešen jako dvourakt

1) K rekonstrukci předměstského osídlení Znojma srov. L. Konečný, *Geneze města Znojma a typy předlokační aglomerace*, AH 10, 1985, s. 153-161.

2) Za zpracování pramenů děkujeme PhDr. J. Peterkovi.

3) Státní okresní archiv ve Znojmě, městské pozemkové knihy, G2, I, 1715 až 1726, fol. 24.

4) Zřejmě předtím patřil Ondřeji Zillichovi, jehož jméno se několikrát vyskytuje v pozemkové knize G1 z let 1685-1719, avšak bez vztahu k domu čp. 15. Marie Terezie Mykuschová byla snad Zillichovou dcerou.

5) SOA Znojmo, G2, I, 1715-1726, fol. 285v-286r.

6) SOA Znojmo, G3, II, 1730-1743, s. 41.

7) SOA Znojmo, G5, IV, 1754-1765, fol. 453v-456v.

8) SOA Znojmo, G5, IV, 1754-1765, fol. 457r-459r.

9) SOA Znojmo, G10, IX, 1799-1805, fol. 203v-204r.

10) SOA Znojmo, G13, XII, 1819-1828, fol. 304v.

11) SOA Znojmo, G16, XV, 1834, fol. 104r.

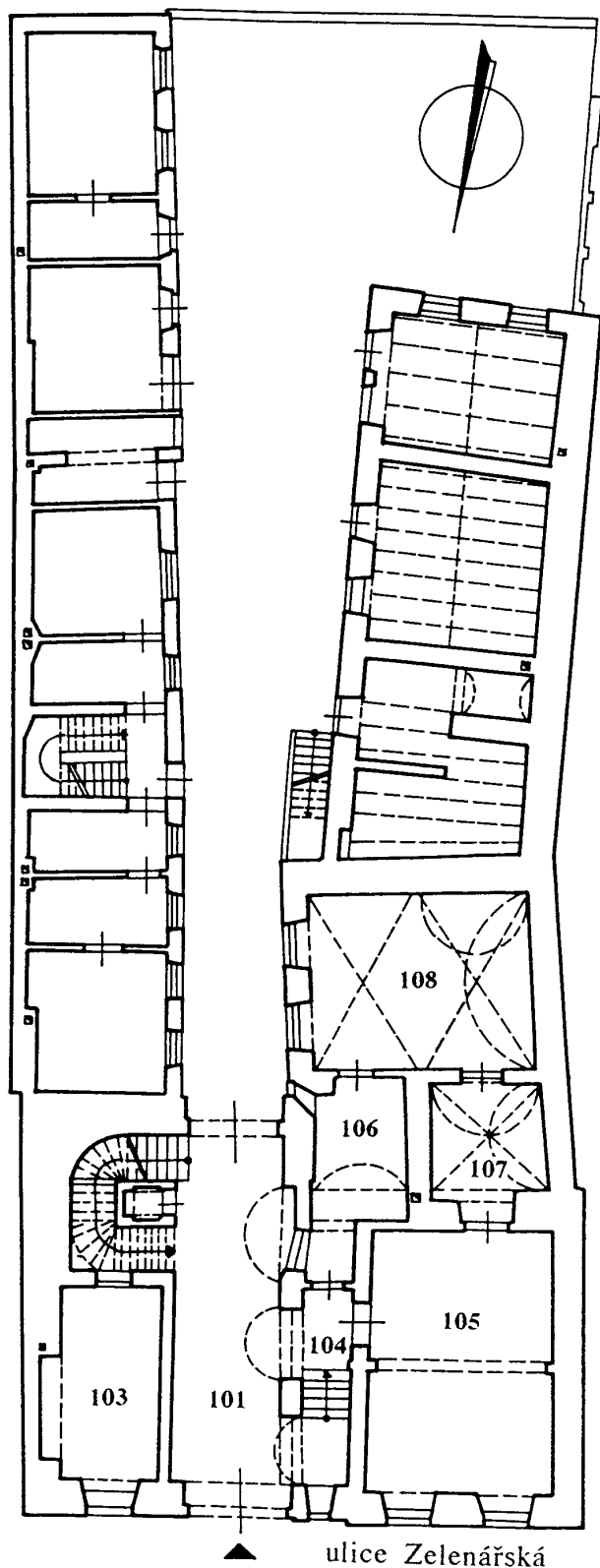
12) SOA Znojmo, „Přirůstek III“, kart. 14, extrakt pro dům čp. 346, 1850 až 1875.

13) Plán z r. 1903 se týká adaptace zadní místnosti dnes již zbořeného pravého dvorního křídla na stáj pro koně. Plán z přelomu let 1928-1929 se vztahuje k úpravě části rovněž strženého levého dvorního křídla na radiodílňu. Plán z r. 1933 zachycuje úpravy již zmíněné zadní místnosti v pravém dvorním křídle (upravené v r. 1903 na stáj pro koně) rovněž na dílnu - obr. 2.

14) Volné úseky mezi čtyřmi pilířky schodišťového zrcadla byly dozděny a v takto vzniklém prostoru byl zřízen záchod. Letopočet 1898 je vryt na kleštině v krovu.

15) Plán z r. 1903 se týká adaptace zadní místnosti dnes již zbořeného pravého dvorního křídla na stáj pro koně. Plán z přelomu let 1928-1929 se vztahuje k úpravě části rovněž strženého levého dvorního křídla na radiodílňu. Plán z r. 1933 zachycuje úpravy již zmíněné zadní místnosti v pravém dvorním křídle (upravené v r. 1903 na stáj pro koně) rovněž na dílnu - obr. 2.

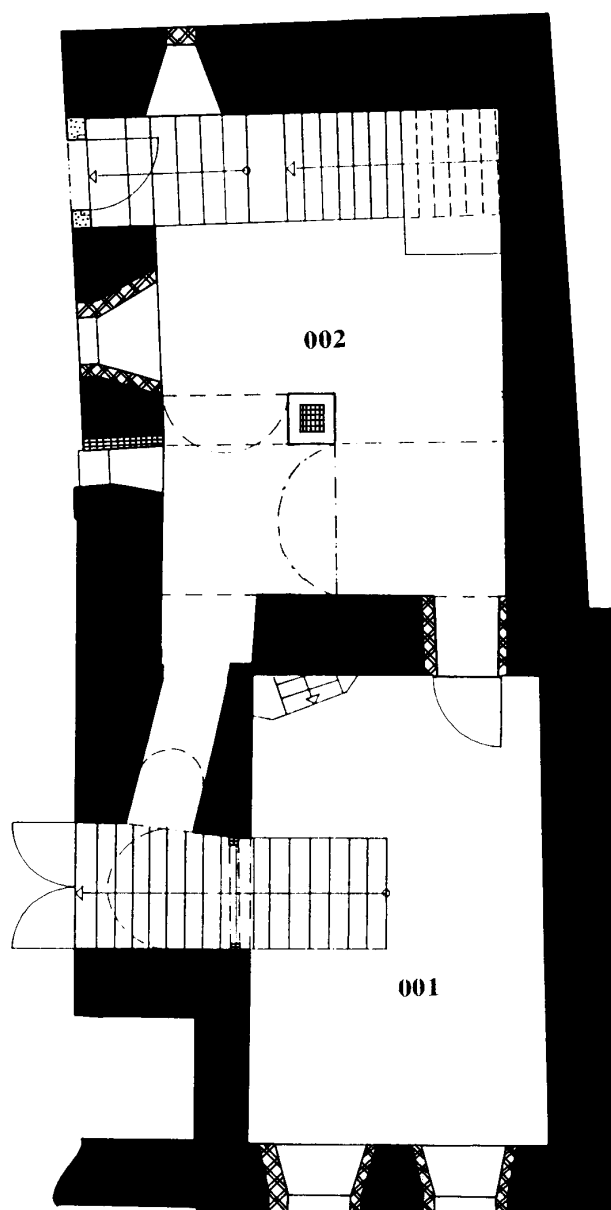
16) J. O. Eliáš, *Znojmo, Zelenářská 15. Stavebně historický průzkum. Strojopis. Brno 1989.*

Obr. 2: Znojmo, dům čp. 15. Půdorysné schéma celého objektu (včetně zbouraných dvorních křídel). (Kresba D. Černoušková, 1996.)

s průjezdem a s krátkým dvorním křídlem. Zvýšené přízemí v pravé části domu je přístupné po peronu, do patra vede podkovovitě schodiště v jihovýchodním koutě dispozice. Pravá část domu je podsklepena.

V částečně armovaném jihovýchodním nároží komory v zadní části domu (m. č. 108) byly při patě nadzemního zdiva zjištěny dva sekundárně užitá kamenické články. Fragmenty okosených ostění byly olíčeny několika vrstvami bílých lícek. Další část téhož ostění byla zazděna v nároží při vnitřním lici zdi ve vstupu do zadního sklepa. Kamenické články byly druhotně užity také jako stupně schodiště do předního sklepa. Kromě již dříve zjištěného renesančního ostění, profilovaného laloškou, tvoří další tři stupně dva fragmenty okenních, přímo okosených ostění a člán-

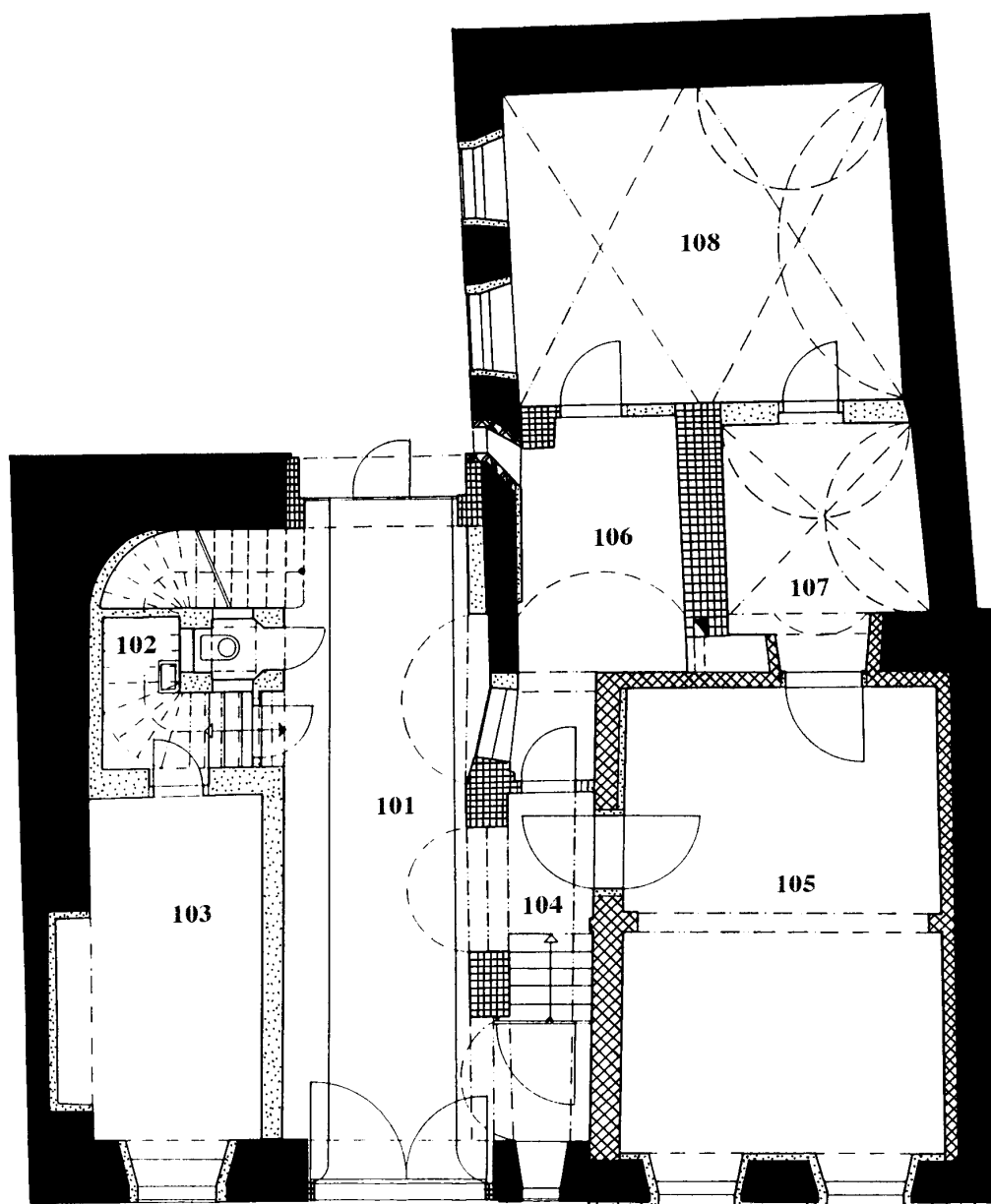
Obr. 3: Znojmo, dům čp. 15. Sklepy. (Kresba autoři, 1996.)

0 1 2 3

nek s okosem a rovným trojúhelným výběhem. V obvodových zdech předního sklepa jsou patrné cihlami zazděné trámové kapsy.

V klenuté zadní světnici (m. č. 108; obr. 4) bylo možné rekonstruovat výšku této původně plochostropé prostory. Ve východní obvodové zdi byla u jižní špalety zadního okna zjištěna spára se zataženou oličenou omítkou, vymezující zčásti i výšku záklenku staršího okenního otvoru, zaklenutého asi 120 cm nad dnešní betonovou podlahou. Úroveň parapetu určují prkna, zazděná v obou špaletách zadního okna do intaktního lomového zdiva asi 10 cm nad současnou podlahou. Předpokládaná úroveň původní podlahy neodpovídá úrovni peronu ani přední obytné místnosti (m. č. 105). V protilehlé západní zdi komory lze rozlišit tři pásy zdiva, na severu ohraničené novodobou příčkou. Na spodní, asi 2 m vysoký pás jednolitého lomového zdiva, zděného z větších kamenů na hnědooranžově zbarvenou maltu, navazuje nevysoký pás vyzdřený z plátek kladených na hlinu.¹⁷⁾ Nad ním je cihlové zdivo, ve kterém jsou patrné dvě zazděné kapsy po trámech, kterým odpovídá rovněž zazděný, přibližně čtvercový otvor nad okny ve východní zdi. Trámy stropu byly tedy umístěny příčně vzhledem k podélné ose komory. Patky vložené cihlové klenby jsou zasekány do obvodových zdí. V úsecích, odpovídajících výšce původního trámového stropu, je do spár při čelech vložené klenby na východní i západní zdi zatažena oličená omítka staršího interiéru. Horní cihlové části klenebních čel byly již vyzdřeny současně

s klenbou. V jihovýchodním koutě místnosti je asi 120 cm vysoká spára se zataženou oličenou omítkou. Zřejmě se jedná o pozůstatek průchodu do zaniklého západního dvorního křídla, z něhož se zachovalo pouze jedno ostění, protože lomové zdivo je v ose přiléhajícího klenebního pole po celé výšce zdi strženo a část zdi byla vyzdřena nově ze smíšeného zdiva. Světnici rozděluje vložená novodobá cihlová příčka, oddělující m. č. 107 a 108. V koutě m. č. 108 je v západní zdi při této příčce, ve výšce asi 120 cm, patrný obrys špaletovaného obdélného otvoru o rozměrech 73 x 95 cm, zazděného lomovým zdivem, kladeným na hlinu. Do otvoru zasahuje patka cihlové klenby. Za příčkou je západní obvodová zeď vyzdřena z lomového zdiva z větších kamenů na jeden zátah až pod vrchol čela vložené klenby.

17) V severní části tohoto pásu jsou zazděny čtvercové neglazované dlaždice bez dekoru, z pálené hlíny s kónicky zkosenými stranami.

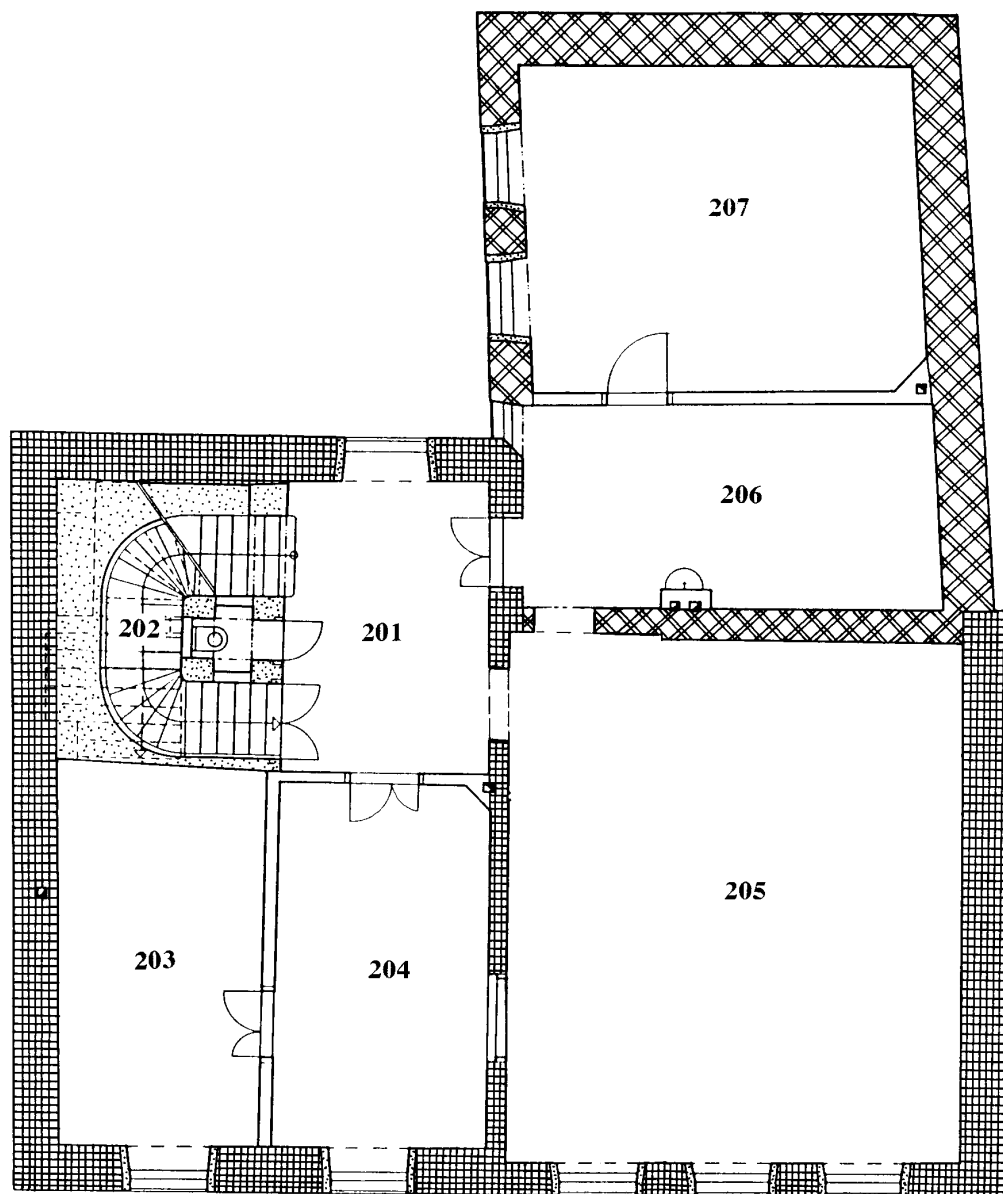
Obr. 4: Znojmo, dům čp. 15. Přízemí. (Kresba autoři, 1996.)

Pod klenbou je patrná cihlou zazděná trámová kapsa. Odlišná struktura tohoto úseku západní zdi světnice i založení průběhu zdi v místech novodobé příčky svědčí o rozdělení zadní místnosti ještě v průběhu středověkých stavebních etap. Tento předpoklad potvrzuje i podélná zeď ze smíšeného zdiva, oddělující m. č. 106 a 107, která celý prostor rozdělovala ještě před zaklenutím. Patka cihlové renesanční klenby je totiž do čela této zdi zasekána a klenba je ve srovnání s cihlami v podélné zdi vyzděna z cihel odlišných rozměrů i vzhledu. Ke kamenné zdi, uzavírající místnost na severu, je tato příčka přizděna na spáru, v níž je patrná původní omítka severní obvodové zdi světnice. Místnost č. 106 vymezuje dále torzo silnější cihlové zdi se zalícovaným ostěním průchodu, přizděné k východní obvodové zdi komory rovněž na spáru, v níž je zatažená omítka. Na tuto zeď navazuje užší novodobá příčka. V ostění starší cihlové zdi je přibližně ve výšce záklenku zmiňovaného staršího okna patrný náběh záklenku původního průchodu z prostory č. 106 do m. č. 108. Světnice byla s největší pravděpodobností přepažena příčkami před renesančními úpravami a zaklenutím.¹⁸⁾ V m. č. 106 byla východní obvodová zeď opletnována cihlou v souvislosti s vložením novověké valené klenby. Severní obvodová zeď světnice je vynesena na cihlovém pasu ve tvaru kobyli hlavy. Průchod z místnosti č. 107 do roubené obytné místnosti (m. č. 105) je dodatečně proražen v lomovém zdivu a obezděn cihlou. Sonda do zdiva prokázala, že kameny jsou kladeny převážně na hlinu. V severozápadním koutě m. č. 107 je obvodové zdivo provázáno. Jižní líc zdi je dozděn

18) S vložením příček souvisejí statická opatření v zadním sklepe - dnes obezděný pilíř a z něho vyčníhající cihlové pasy zasekané do obvodových zdí sklepa - obr. 3. Dubový trám (vzorek 2271), přiléhající k obezdívce pilíře, je dendrochronologicky orientačně datován k roku 1421.

z neglazovaných dlaždic s kónickými stranami.

Obytná místnost s vloženým srubem (m. č. 105; obr. 4) byla nejprve přístupná pouze z peronu v průjezdu domu. Novodobá cihlová plenta nalevo od tohoto vstupu kryje cihlové zdivo topeniště, zděné částečně na hlinu a omazané hliněnou omítkou (obr. 7, 9, 10). Vyzděn je i úsek jižní zdi místnosti (obr. 6, 11). Z vloženého srubu se zachovaly tři stěny, konstruované z horizontálně na sebe kladených jedlových trámových hranolů (obr. 9-11, 6-8). Trámy se mírně svažují směrem k průčelí domu. Spáry mezi nimi jsou vycpány mechem. Bíle oličený vnitřní líc trámových stěn i strop byly později orákosovány a omítnuty. Na vnější líc východní stěny je na dřevěných klíncích nanesena vrstva hliněné mazanice s příměsí slámy, plev a chlupů. Obnažené jihovýchodní nároží srubu je rovně přeplátováno (obr. 16). Spodní trám východní stěny srubu je usazen na oličeném kamenném zdivu, přibližně v úrovni předpo-

Obr. 5: Znojmo, dům čp. 15. Patro. (Kresba autoři, 1996.)

0 1 2 3

sledního stupně schodiště nástupního peronu. Mezi lícem režného lomového zdiva jižní obvodové zdi a stěnou srubu je asi 10-15 cm široká mezera bez výplně, kterou lze předpokládat i u zdi západní. V sondě do zdiva průčelní zdi v severovýchodním koutě bylo patrné, že trámy východní stěny zasahují snad až k líci parapetu okna průčelí. Vzhledem k vnější cihlové plentě na průčelí nelze proto vyloučit, že původně byla zaniklá severní stěna srubu na průčelí prezentována. Roubená místnost je překryta složitěji konstruovaným trámovým záklopovým stropem s deskami zasunutými do zářezů v podélně kladených trámech s příčně podvlečeným průvlakem, podepřeným při podélných stěnách trámovými stojinami. Hrany stropnic, průvlaku i obou stojin jsou okoseny a opatřeny přímými trojúhelnými výběhy. Jak bylo zjištěno alespoň u západní stojky, nejsou trámy stěny za ní přisekány do líce. Poblíž zaniklého topeniště byly ve stěnách identifikovány stopy po bidlech, která by mohla odkazovat na dýmný provoz ve starším období.¹⁹⁾ Průvlak (vzorek 2262) a trámy stropu (vzorek 2259) v roubené místnosti jsou dendrochronologicky datovány po r. 1279, popř. po roce 1271, trámy stěn (vzorky 2221-2234) jsou datovány po roce 1320 (v rozmezí 3 až 10 let po r. 1320).

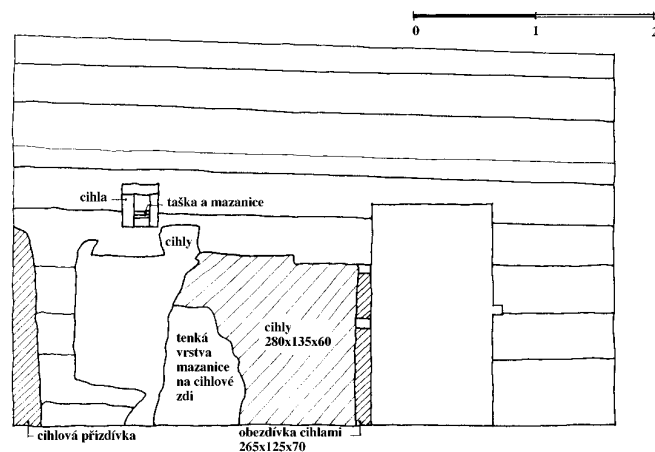
Roubená místnost ve zvýšeném přízemí je přístupná z peronu při pravé straně průjezdu (m. č. 104), který byl opatřen plnou poprsní, z níž se zachovaly pozdně gotické kameňické fragmenty okoseného pilířku a římsy s oblounem. Smíšené zdivo peronu je v průjezdu poblíž dvora odděleno spárou od částečně armovaného severovýchodního nároží zadní světnice. Tato spára však, zdá se, končí nad úroveň terénu průjezdu.²⁰⁾ Peron byl v klasicismu upraven. Při vstupu do malé obdélné prostory před m. č. 106 s torzem dýmníku, vneseným na trámu, byl do cihlového zdiva druhotně osazen pozdně gotický oktogonální sloupek s hranolovou základnou s jehlancovými převodkami.²¹⁾ Horní část z poloviny zazděného sloupku se rozšiřuje do nízké „hlavice“ trojúhelnými

19) Za upozornění na tento důležitý detail děkujeme doc. Ing. arch. J. Škabradovi, CSc.

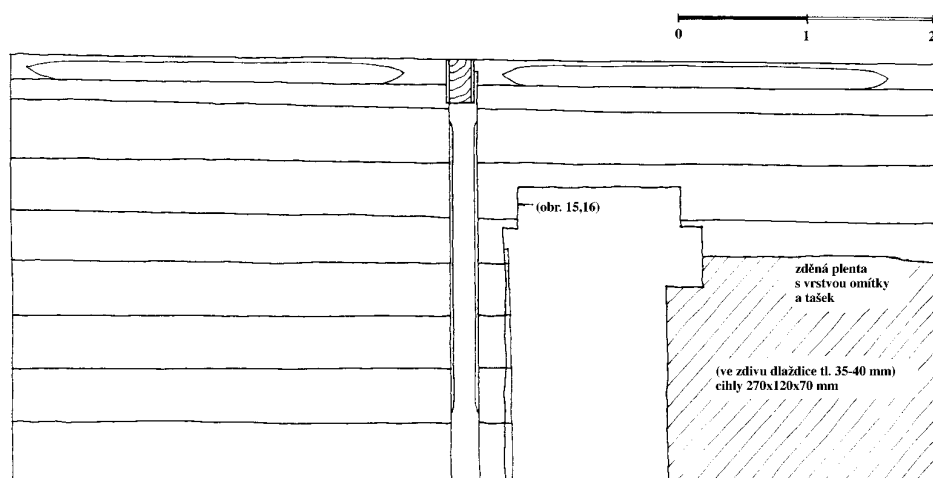
20) K líci zdiva komory a rampy je v nádvorní části průjezdu přizděna nová zeď. Situaci lze dnes zhodnotit pouze podle fotodokumentace J. O. Eliáše z r. 1989. Obvodové zdivo obou místností domu by pak bylo na straně průjezdu v úrovni terénu provázáno. Srov. obdobné zjištění v čp. 135 v Domažlicích u dispozice blízké znovojemskému domu - viz J. Muk, Dvě kapitoly z dějin historického domu v Domažlicích, Památková péče 35, 1975, s. 201, pozn. 3.

21) Neporušená spodní polovina dalšího sloupku byla nalezena pod klasicistním schodištěm do patra domu.

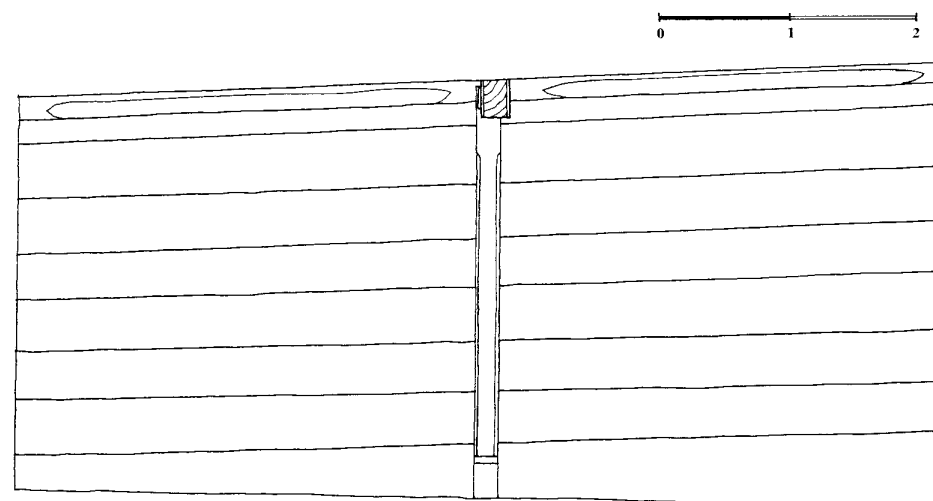
zhoupnutými výběhy, podobnými výběhům hlavice dubové trámové stojiny vpravo od vstupu do roubené světnice. Kamenný sloupek je slohově blízký pilířku i římsě schodové rampy. S největší pravděpodobností byl společně s dalšími osazen na vyzděné poprsni a podepíral v exponovaném místě trámový strop průjezdu. Trámy stropu jsou očištěny a pokryty vrstvou dehtu. Podélný trám (vzorek 2273) je dendrochronologicky datován po roce 1292. Příčné trá-

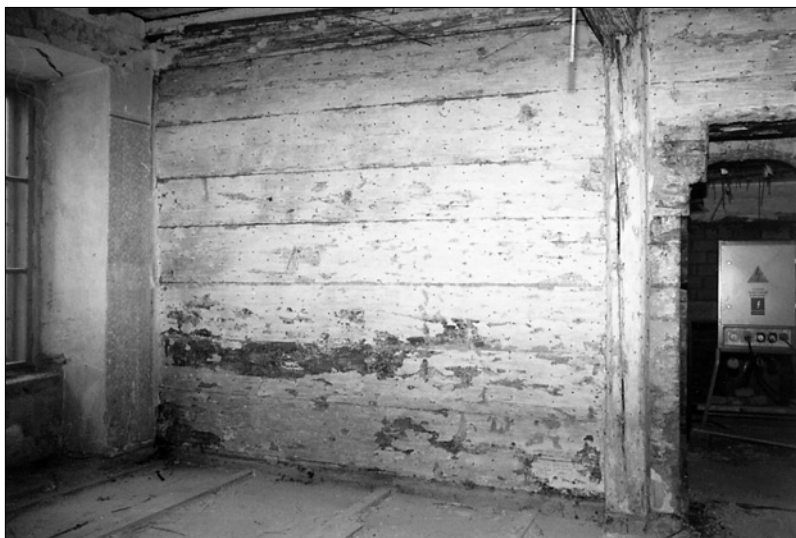
Obr. 6: Znojmo, dům čp. 15. Místnost č. 105 - jižní stěna.

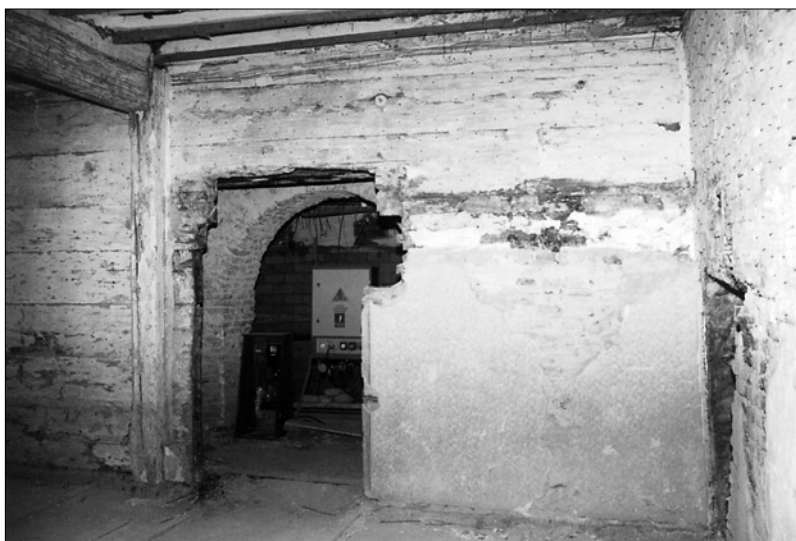
Obr. 7: Znojmo, dům čp. 15. Místnost č. 105 - východní stěna.

Obr. 8: Znojmo, dům čp. 15. Místnost č. 105 - západní stěna. (Obr. 6 - 8 kresba autoři, 1996.)

Obr. 9: Znojmo, dům čp. 15. Roubená obytná místnost v přízemí (místnost č. 105), východní stěna, levá část (viz obr. 7). (Foto autoři.)

Obr. 10: Znojmo, dům čp. 15. Roubená obytná místnost v přízemí (místnost č. 105), východní stěna, pravá část (viz obr. 7). (Foto autoři.)

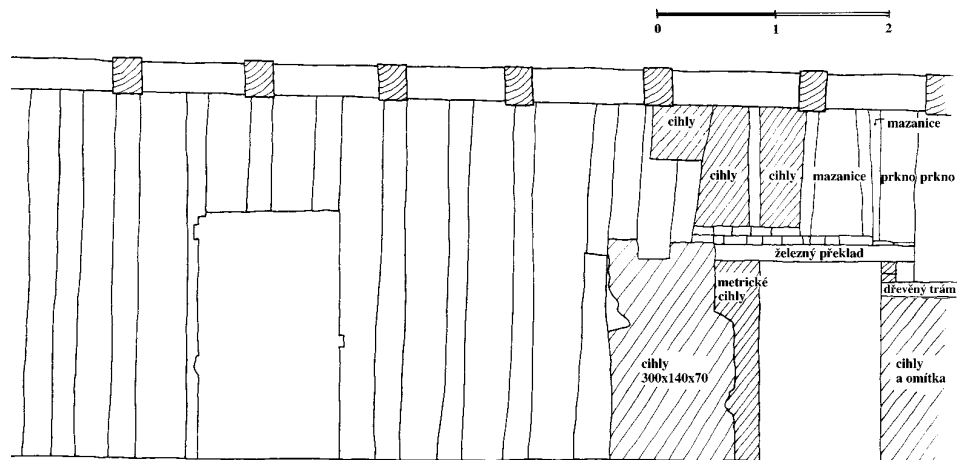
Obr. 11: Znojmo, dům čp. 15. Roubená obytná místnost v přízemí (místnost čp. 105), jižní stěna (viz obr. 6). (Foto autoři.)

my (vzorky 2263-2265) pocházejí z první čtvrtiny 14. století. S největší pravděpodobností pocházejí ze stejné stavební etapy jako vložený srub. Na vnitřním lici obvodového lomo-
vého zdiva v levé části přízemí je v m. č. 103 patrná silná vrstva hliněné mazanice, krytá cihlovou plentou.

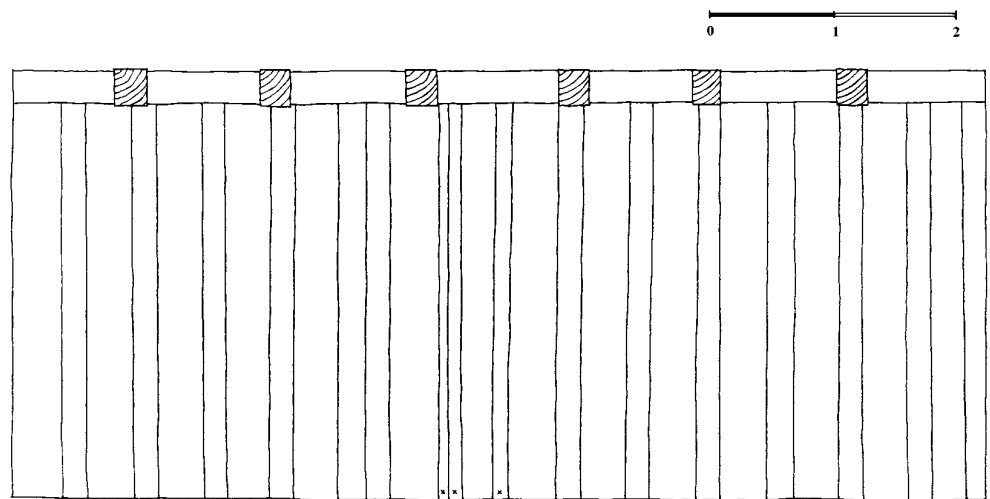
Složitým stavebním vývojem prošla vedle komory v přízemí i zadní místnost domu v patře (m. č. 206, 207; obr. 5). V jižní zdi místnosti jsou patrné spáry dvou zazděných průchodů se segmentovými záklenky, vedoucích do zaniklého dvorního křídla domu. Průchod ve východní polovině zdi byl po stržení západního dvorního křídla patrný i na vnějším lici.²²⁾ Dvorní křídlo muselo být po jistou dobu vyšší, protože tento průchod již zasahuje nad otisk sedlové střechy zaniklého křídla. V koutě m. č. 207 u komína byla v síle zdi obdélná, segmentem zaklenutá nika, zazděná vepřovickými. Nejzávažnějším poznatkem, zjištěným v zadní místnosti, se jeví spáry po štítu, které se zachovaly v podélných obvodových zdech místnosti.²³⁾ Spáry naznačují, že komora zůstala po výstavbě patra předního domu po nějaký čas přízemní a byla asi překryta příčně orientovanou sedlovou střechou. Později zbudované patro nad zadní světnicí je vyneseno na goticko renesanční konzole, vetknuté do jejího severovýchodního nároží.

Postupně změny uspořádání patra domu zřejmě souvisejí i s výstavbou cihlové jižní zdi přední místnosti (m. č. 205; obr. 5). Obvodové zdi patra předního domu jsou provedeny z lomového kamene. Pro východní zeď m. č. 205, založenou na trámovém stropě průjezdu v linii poprsně peronu, byla ze statických důvodů zvolena hrázděná konstrukce. S výjimkou zmíněné jižní zdi, vyzděné z cihel, pokrývá stěny místnosti po celé její výšce táflování ze smrkového dřeva se stopami polychromie s geometrickými motivy a rozvilinami (obr. 12 až 14). Prkna obložení jsou spojena na pero a drážku. Spodní třetina stěn je za obložením pokryta vrstvou mazanice s horizontálně usazenými trámkami. Lomové zdivo nad mazanicí je v pozorovatelných úsecích zčernalé patrně požárem. Průčelní zeď patra je v rozsahu m. č. 205 značně ztenčena na cca 15 cm. Na trámových překladech původních oken v průčelí jsou patrné výřezy pro svislé příčle a provouhlý zářez pro rámy oken (obr. 14). Dochované obložení (vzorky 2235-2246) je dendrochronologicky datováno po roce 1853, ale lze je zde však předpokládat i ve starší stavební etapě, protože na lomovém zdivu nejsou za obložením patrné žádné stopy omítek. V tomto případě jde o dendrochronologickou dataci s ne zcela spolehlivými parametry. Vzhledem k užití smrku se však bezpo-
22) Srov. fotodokumentace J. O. Eliáše z r. 1989.

chyby jedná o materiál z minulého století. Příčné kladné jedlové stropní trámy (vzorky 2251-2257) jsou spojeny s trámy na podélných otáflovaných zdech místnosti. Dendrochronologicky byly datovány po roce 1424. V jižní cihlové zdi bez obložení byly zjištěny dva otvory. V západní části se nachází nika, zazděná vepřovicemi. Ve zdi niky bylo z druhotně užitých kamenných profilovaných okenních příčlí gotického křížového okna provedeno pravoúhlé okno. Podle stop v omítce v horní části niky byl otvor v podobě větracího průduchu funkční i po jejím částečném zazdění. Vlevo od niky byl ve zdi průchod do zadní místnosti. V severovýchodním koutě m. č. 203 nad průjezdem je obvodové lomové zdivo patra po celé výšce trženo a dozděno cihlou. V dvorní zdi patra nad průjezdem je v interaktním lomovém zdivu na původním místě asi 30 cm nad současnou podlahou osazeno torzo kamenného ostění obdélného okna s pravoúhlým zářezem, zazděného cihlami.²⁴⁾

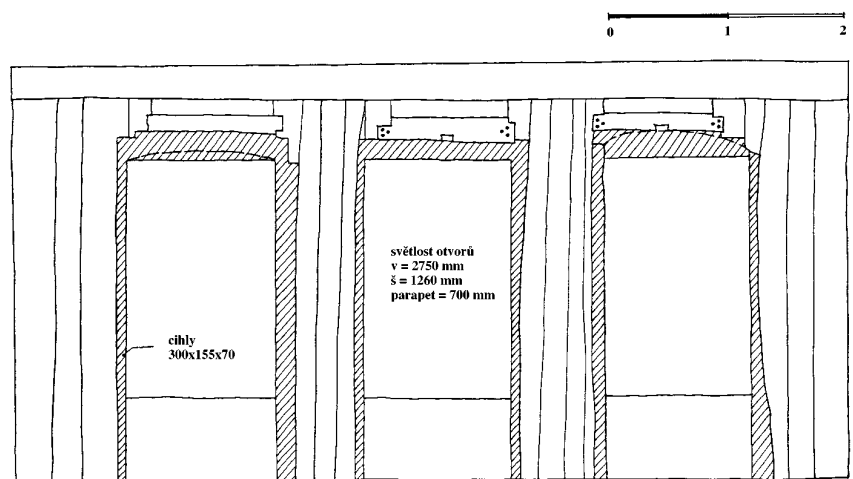
Obr. 12: Znojmo, dům čp. 15. Místnost č. 205 - východní stěna. (Kresba autoři, 1996.)

Obr. 13: Znojmo, dům čp. 15. Místnost č. 205 - západní stěna. (Kresba autoři, 1996.)
x - nově vyměněné desky.

REKONSTRUKCE STAVEBNÍHO VÝVOJE

Při rekonstrukci stavebního vývoje je možno za nejstarší jádro stavby označit přízemní plochostropý dům o šířce asi 8 m a hloubce zástavby asi 19 m. Širší zadní světnice domu je vysunuta směrem ke středu parcely. Zeď domu se v místech jejího nároží půdorysně lomí v souladu se zástavbou sousední parcely, kde v těchto místech navazuje průjezd. Toto řešení je blízké dispozici skupiny domů v Domažlicích, datované do 14. století.²⁵⁾ Ve Znojmě současně podmínilo vstup do obytné místnosti a později i do zadní světnice z peronu v průjezdu domu. Peron původně uzavírala malá černá kuchyně. S uvažovaným dýmným provozem v nejstarším období by mohlo souviset zjištěné zadehtování trámů

Obr. 14: Znojmo, dům čp. 15. Místnost č. 205 - severní stěna. (Kresba autoři, 1996.)

22) Srov. fotodokumentace J. O. Eliáše z r. 1989.

23) Zdivo v jihozápadním koutě místnosti je pod spárou štítu tržené přes vazbu cihel.

24) Výškové členění domu je dnes značně zkruseno instalováním nových podlah a stropů, jak bylo zřejmé už při rekonstrukci komory v příze-

mi, kde se parapet jednoho z původních oken nachází asi 10 cm nad nynější betonovou podlahou. Podobně je vzhledem k zjištěnému okenímu ostění nutno předpokládat nižší podlahu i v patře. Příčné trámy a podélný dlouhý průvlak v průjezdu jsou však překvapivě podle dendrochronologického datování přibližně současné s roubenou obytnou místností v přízemí.

25) Viz J. Muk, Dvě kapitoly z dějin historického domu v Domažlicích, Památková péče 35, 1975, s. 200-207.

Obr. 15: Znojmo, dům čp. 15. Místnost s dřevěným obložením v patře (místnost č. 205), západní stěna (viz obr. 13). (Foto autoři.)

Obr. 16: Znojmo, dům čp. 15. Místnost s dřevěným obložením v patře (místnost č. 205), severní stěna (viz obr. 14). (Foto autoři.)

Obr. 17: Znojmo, dům čp. 15. Místnost s dřevěným obložením v patře (místnost č. 205), východní stěna (viz obr. 12). (Foto autoři.)

průjezdu. Konstrukce peronu rovněž umožňuje přístup do sklepů (obr. 3). Nadzemnímu členění domu v úrovni zvýšeného přízemí odpovídala dispozice sklepů, sestávající ze dvou za sebou řazených prostor o shodné délce cca 7,5 m. Přední, zahlobený sklep při uliční čáře je asi o něco starší než mělčeji založená zadní sklepni komora, která byla přístupná rovněž ze dvora původním, později pouze upraveným vstupem. Přibližně rekonstruovaná úroveň podlahy zadní světnice je nižší než výška peronu. Zadní část domu byla asi zpočátku přístupná samostatně. Vznik domu lze klást do 13. století, snad už do doby nedlouho po institucionalizaci města. Druhotně užitě (srov. zmíněné vrstvy líček), slohově indiferentní kamenické články ukazují kromě výše uvedených zjištění na o něco mladší vznik zadní části domu.

Srub, vložený do obytné místnosti, je dendrochronologicky datován do první čtvrtiny 14. století (obr. 6-8, 9-11). Byl zkonstruován z trámů.²⁶⁾ Východní stěna srubu ze strany průjezdu byla izolována vrstvou hliněné mazanice (obr. 19). Dřevěná konstrukce se snad pohledově uplatnila v mírně předsazeném, po stranách kamenném průčelí. Do kouta srubu nalevo od vstupu byla umístěna kamna, obsluhovaná ze sousední černé kuchyně, zřízené v levé části příčmkami rozdělené komory.²⁷⁾ Zřízení této velké kuchyně předcházela kuchyně podstatně menší, v zadní části peronu, kde se zachovalo torzo dýmníku. S kuchyní sousedící místnost č. 107 byla zpřístupněna průrazem z obytné místnosti č. 105. Dům byl postupně rozšířen o levý trakt s plochostropým průjezdem za vstupním portálem, i když nelze vyloučit zástavbu levé části parcely již od počátku. S rozšířením domu asi souvisela i výstavba dřevěného nebo už tehdy zděného patra, které bylo přístupné po předpokládaném schodišti, situovaném v nádvořním

26) Jedná se o méně obvyklý postup, kdy namísto obezdění nehraněných kuláčů jsou užity trámy. Ke konstrukci srubů srov. nejpodrobněji J. Škabrada, Roubená valená klenba ve vývoji středověkých obytných staveb. (Vesnické stavitelství jako odkaz a pramen poznání), Acta polytechnica - Práce ČVUT v Praze, I, 1974, s. 55-66; M. Radová-Štiková, J. Škabrada, Příspěvky k poznání středověkého stavitelství, Praha 1991, zvl. s. 25-75 a J. Škabrada, K možnostem srovnání středověkého a mladšího vesnického domu v Čechách. In: Husitský Tábor 10, 1991, s. 67-85.

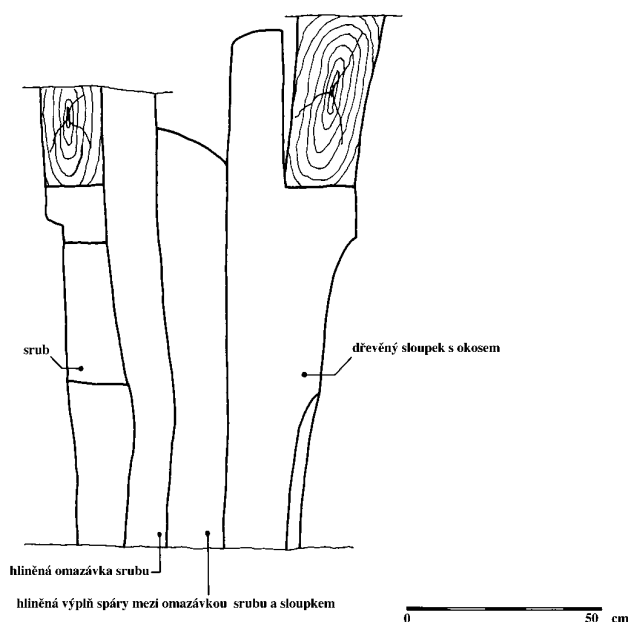
27) Sousedství srubu a černé kuchyně je poměrně časté. Vyzdění části stěny srubu v místech topeníště je zachováno také např. u srubové místnosti gotického domu čp. 412 - II v Praze na Výtóni, popsaném R. Hlubinkou - viz R. Hlubinka, Středověké domy a opevnění Nového Města a Vyšehradu, ZPP 8, 1948, s. 63-82. Podobná situace je popsána v domě čp. 174 v Kutné Hoře - viz V. Jesenský, Nález srubové místnosti v domě čp. 174 v Kutné Hoře, její detaily i typologický význam, Památky středních Čech 8, 1994, č. 1, s. 36-42. Ke konstrukčním detailům srov. také J. Muk, Sruby období gotiky a renesance v kutnohorských domech, ZPP 54, 1994, s. 230-235.

koutě průjezdu. K výstavbě patra kamenného došlo nejpozději v první čtvrtině 15. století, jak by naznačovalo dendrochronologické datování stropních trámů v patře.²⁸⁾ I když je dochované táhlování v přední místnosti v patře domu novověké, lze zde předpokládat starší dřevěné obložení (obr. 12-14).

Do konce 15. století lze datovat všechny nalezené pozdně gotické fragmenty. Peron byl v této době reprezentativně upraven. Na jeho vyzděnou poprseň s římsou, navažující na okosený pilířek schodiště, byly osazeny sloupky, podpírající trámy stropu nad průjezdem v místech hrázdně přičky patra. Ze statických důvodů byla v této době k vnějšímu lici východní stěny srubu přistavěna rovněž řezbářsky ztvárněná stojina, zpevňující vychýlenou stěnu srubu a podpírající podélný trám stropu průjezdu (obr. 18, 19, 15).

V průběhu 16. století bylo vystavěno patro nad zadní světnicí, vynesené v průjezdu na konzole, vetknuté do severovýchodního nároží zadní světnice. Stavební úpravy z této doby se projeví zřejmě v celém domě, ale dochovaly se však pouze v přízemí. Prostory v komoře byly zaklenuty ohřebínkovými klenbami (hřebínky jsou patrné na fotodokumentaci J. O. Eliáše). Černá kuchyně byla osvětlena ze dvora šikmo proraženým okénkem s kamenným ostěním.

Při klasicistní úpravě v roce 1833, datované letopočtem nad vstupním portálem, byl pozdně gotický peron v přízemí přestavěn do podoby arkádové chodby, otevřené obloky do průjezdu. Do nádvorního kouta síně bylo vloženo podkovovité schodiště se zrcadlem, vymezeným čtyřmi vyzděnými pilířky. Volný prostor mezi nimi byl později zazděn. Další úpravy se týkaly pouze přepažení jednotlivých místností. Dochovaný krov je datován vyrytým letopočtem do roku 1898.

Obr. 19: Znojmo, dům čp. 15. Místnost č. 105 - řez horní částí východní zdi. (Kresba autoři, 1996.)

Obr. 18: Znojmo, dům čp. 15. Dřevěný sloupek na podestě peronu (místnost č. 104) po pravé straně vstupu do roubené obytné místnosti (viz obr. 7). (Foto autoři.)

Srubový dům čp. 15 na Zelenářské ulici patří nesporně k výjimečným stavbám památkového fondu ve Znojmě. Ojedinelé doklady této výbavy měšťanských domů byly ve Znojmě zatím všechny zničeny (poslední dokonce po roce 1989). Dendrochronologické datování roubené obytné místnosti do první čtvrtiny 14. století ji řadí mezi nejstarší dochované památky tohoto druhu u nás.

28) Nejedná-li se ovšem i v tomto případě o druhotně užitý materiál. V 15. století Znojmo totiž postihlo několik ničivých požárů. K tomu srov. A. Vrbka, Gedenkbuch der Stadt Znaim 1226-1926. Mikulov 1927.

DAS HAUS NR. 15 IN DER ZELENÁŘSKÁ GASSE IN ZNOJMO (ZNAIM)

Das Reihenhause in der Zelenářská G. 15 in Znojmo (Znaim) befindet sich am wichtigen Verbindungsweg zwischen dem einstigen unteren Markt und der einstigen landesfürstlichen Burg in dichter Nähe des Vorlokalionsiedlungsgebiets bei der Kirche St. Nikolaus. Der zweigeschossige Bau hat die Zweitraktdisposition mit Hausflur und mit einem kurzen Hofflügel. Das Hochparterre im rechten Hausteil mit einem eingelegten Blockbau ist über eine Plattform zugänglich; die hufeisenförmige Treppe in das Obergeschoss befindet sich in der Südostecke des Hausflurs. Unter der rechten Hälfte des Hauses sind die Kellerräume. Im Jahr 1995 hat man die tiefgreifende Erforschung des Hauses durchgeführt; gleichzeitig erfolgte auch die dendrochronologische Datierung.

Im Hochparterre befindet sich im Vorderteil des Hauses der Wohnraum (Nr. 105) mit dem eingelegten Tannenholzblockbau, von dem sich drei Wände erhielten - Abb. 3, 5 - 7, 12 - 14. Den Raum überdeckt eine Schubdecke mit den in die Schlitz an den Seiten der länglich gelegten Balken geschobenen Platten. Unter den Deckenbalken ist ein Querbalken durchgezogen, den einige Ständer unterstützen. Links vom Eingang befand sich die Heizstätte; in ihrer Nähe fand man an den Wänden Spuren der Stäbe, die den Rauchraum aus der älteren Periode der Bauentwicklung des Hauses zeigen mögen. Die Außenseite der Blockbauostwand an der Plattform wurde mit Lehmewurf an Holzpflöcken überdeckt. Die fehlende Nordwand des Blockbaus war wohl ursprünglich auf der Fassade sichtbar. Im gewölbten hinteren Raum (Nr. 106, 107, 108) - Abb. 3, über der hinteren Kellerkammer rekonstruierte man den ursprünglichen niedrigergelegenen Fußboden dieses wohl eine gewisse Zeit selbständig zugänglichen Hausteils. Der Raum hatte ursprünglich eine Flachdecke gehabt und wurde noch im Mittelalter grundlegend im Zusammenhang mit der Errichtung der größeren schwarzen Küche umgebaut, die eine ältere kleine Küche am Plattformende ersetzte.

Eine komplizierte Bauentwicklung zeigt die Rückpartie des Hauses auch auf dem Niveau des Obergeschosses (Nr. 206, 207) - Abb. 4. In den Längsmauern dieses Geschosses identifizierte man die Fugen vom Giebel eines quer orientierten Satteldachs. Ein Zimmer in der Vorderpartie des Geschosses (Nr. 205) - Abb. 4, hat die neuzeitliche Fichtenholztäfelung mit Resten der Polychromie. Das rohe Bruchsteinmauerwerk unterhalb der Täfelung zeigt die Feuerspuren.

Für den ältesten Hauskern kann man das eingeschossige flachgedeckte, etwa 8 m breite, 19 m tiefe Haus annehmen. Das breitere hintere Zimmer wurde zur Parzellenmitte hinausgesetzt, so daß ihm der Hausflurgrundriss des Nachbarhauses entspricht. Die Entstehung des Hauses kann man ins 13. Jh. legen, wobei der hintere Teil vielleicht etwas später sein mag. Der in den Wohnraum eingelegte Blockbau wird dendrochronologisch ins erste Viertel 14. Jh. datiert. Dem Haus wurde stufenweise der Linkstrakt zugefügt, obwohl die Bebauung des linken Teils der Parzelle von Anfang an nicht auszuschließen ist. Der Aufbau des steinernen Obergeschosses erfolgte wohl spätestens im ersten Viertel des 15. Jh. Während der Renaissanceumbauten errichtete man das Geschoss über dem in jener Zeit mit Gratgewölben gewölbten hinteren Zimmer.

Die spätgotische Plattform wurde 1833 klassizistisch in die Gestalt eines Arkadengangs umgewandelt; in die Südostecke des Hausflurs legte man die obengenannte hufeisenförmige Treppe ein.

Der Blockbau im Haus Zelenářská - G. 15 Znojmo gehört den außerordentlichen Bauten des Znaimer Denkmalbestands an. Die vereinzelt Beispielen jener Bürgerhausausstattung wurden in dieser Stadt bisher alle zerstört. Die dendrochronologische Datierung des eingelegten Blockbaus in die erste Hälfte 14. Jh. reiht ihn darüberhinaus unter die ältesten Denkmale dieser Art in der Tschechischen Republik.

(Übersetzung: J. Noll)

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Znojmo, Hauptstrassenfront des Objektes in der Zelenářská Strasse Konkr. Nr. 15.

Abb. 2: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15 Grundrisschema des ganzen Objektes (einschl. abgetragener Hofflügel).

Abb. 3: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. Keller.

Abb. 4: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. Erdgeschoss.

Abb. 5: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. Stockwerk.

Abb. 6: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. Zimmer Nr. 105 - Südwand.

Abb. 7: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. Zimmer Nr. 105 - Ostwand.

Abb. 8: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. Zimmer Nr. 105 - Westwand.

Abb. 9: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. gezimmerter Wohnraum im Erdgeschoss (Zimmer Nr. 105), Ostwand, linker Teil (siehe Abb. 7).

Abb. 10: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. gezimmerter Wohnraum im Erdgeschoss (Zimmer Nr. 105), Ostwand, rechter Teil (siehe Abb. 7).

Abb. 11: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. gezimmerter Wohnraum im Erdgeschoss (Zimmer Nr. 105), Südwand (siehe Abb. 6).

Abb. 12: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. Zimmer Nr. 205 - Ostwand.

Abb. 13: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. Zimmer Nr. 205 - Westwand.

Abb. 14: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. Zimmer Nr. 205 - Nordwand.

Abb. 15: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. Zimmer mit Holzverkleidung im Stockwerk (Zimmer Nr. 205), Westwand (siehe Abb. 12).

Abb. 16: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. Zimmer mit Holzverkleidung im Stockwerk (Zimmer Nr. 205), Nordwand (siehe Abb. 12).

Abb. 17: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. Zimmer mit Holzverkleidung im Stockwerk (Zimmer Nr. 205), Ostwand (siehe Abb. 12).

Abb. 18: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. Holzsäule auf der Podestplattform (Zimmer Nr. 104) zur rechten Seite des Einganges des Wohnraumes (siehe Abb. 7).

Abb. 19: Znojmo, Haus Konkr. Nr. 15. Zimmer Nr. 105 - Schnitt durch den oberen Teil der Ostwand.

(Übersetzung: V. Klumpar)